

ЗМІСТ

Олексюк Марта. Екологізація вищої освіти України в умовах сталого розвитку

Вертоградська Владислава. Literature analysis of Trifles

Легеза Ксенія, Ковальчук В.М. Психологічне насилля як найнебезпечніший вплив на психіку людини у соціальних групах

Стасіцька Мар'яна, Прокопів Л.М. Особливості дистанційного навчання студентів через онлайн платформи

Пенгрин Христина. Роль і місце народних традицій у системі фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва

Олексюк Володимир, Стражнікова І.В. Теоретичні основи впровадження дистанційного навчання у ЗВО

Олекса Ольга, Салига Н.М. Проблема формування практичних умінь школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва як запит суспільства та предмет наукових досліджень.....

Долинська Віта. Система позашкільної освіти в Україні: історія та сучасність

Міщук Діана. Педагогічні умови патріотичного виховання майбутніх викладачів у ЗВО

Олексюк Марта

*(студентка другого освітнього рівня II курсу,
спеціальність «Освітні, педагогічні науки»,
педагогічний факультет)*

(Наук.керівн. – д.пед. н., професор І.В.Стражнікова)

Екологізація вищої освіти України в умовах сталого розвитку

У сучасному світі значення вищої освіти як найважливішого фактора формування нової якості не тільки економіки, а й суспільства в цілому постійно зростає. Тому проблема підтримки розвитку освіти і науки є глибоко соціальною і належить до пріоритетних завдань суспільного розвитку, що безпосередньо пов'язане з системою національних інтересів, підвищенням якості життя та національної безпеки. При цьому вища освіта не повинна бути дзеркалом суспільних та економічних негараздів, а швидше інструментом їх усунення, вікном у майбутнє. Освіта повинна бути початковим елементом трансформації суспільства до сталого розвитку, який буде забезпечувати потреби людства у втіленні своїх уявлень про сталий розвиток у реальність.

У напрямі послідовного переходу України до сталого розвитку, як і всього світового співтовариства, активізовано рекомендації та принципи документів Конференції ООН з навколишнього середовища (ЮНСЕД). Україна приєдналась до 55 країн підписавши документ ООН «Стратегія освіти для стійкого розвитку», в зв'язку з цим було визначено подальшу програму роботи. Про це свідчить розробка та впровадження у 2001 році Національної стратегії розвитку освіти України до 2021 року. Дана стратегія визначає екологізацію освіти пріоритетним напрямком розвитку. Суть екологізації освіти полягає в оновленні цілей та змісту освіти, що базується на компетентнісному підході та особистісної орієнтації, урахуванні світового досвіду і принципів сталого розвитку [1].

Поняття сталого розвитку в його сучасному значенні було сформульовано в доповіді Міжнародної комісії з навколишнього середовища та розвитку (Комісія Брутланд) у 1987 році: це розвиток, який забезпечує збалансоване вирішення соціально-економічних завдань, а також проблем сприятливого навколишнього середовища та природно-ресурсного потенціалу з метою задоволення потреб сучасного та наступних поколінь людства. Тобто сутність концепції сталого розвитку полягає в необхідності збереження потенціалу (біологічного, ресурсного, екологічного тощо) планети Земля для наступних поколінь за рахунок значного зменшення антропогенного тиску на природне середовище.

У Декларації, яка була прийнята на Всесвітньому самміті зі сталого розвитку в 2002 році, відображено єдиний підхід лідерів світових держав до освіти як головного інструменту для створення гуманного, рівноправного та уважного до проблем людини суспільства, в якому кожен індивід повинен мати свою людську гідність. Так, освіта вважається інструментом, який спрямований на вирішення таких важливих питань сталого розвитку, як боротьба з бідністю, розвитком сільських регіонів, охорона здоров'я, запобігання розповсюдженню СНІДу, вирішення екологічних проблем, проблем збалансованого використання відновлюваних та невідновлюваних природних ресурсів, створення тендерно чутливої системи освіти на всіх рівнях, а також широкого кола питань етичного та правового характеру [3].

Як реакція європейської спільноти на рішення Всесвітнього форуму в Йоханесбурзі та Генеральної Асамблеї ООН на V Конференції «Довкілля для Європи» (Київ, травень 2003 р.) міністри охорони навколишнього середовища країн-членів Європейської економічної комісії (ЄЕК) ООН ухвалили «Заяву про освіту для сталого розвитку». На виконання цієї заяви у березні 2005 року у Вільнюсі (Литва) на нараді високого рівня представниками міністерств охорони довкілля та освіти була прийнята Стратегія освіти для сталого розвитку ЄЕК ООН та Вільнюські рамки її виконання.

Освіта є базовим елементом трансформації суспільства до сталого розвитку за рахунок забезпечення особистості можливістю втілити свої уявлення про суспільство у життя. Саме така ключова роль освіти зафіксована у головних документах Всесвітніх форумів зі сталого розвитку у 1992 та 2002 роках. Так, у гл. 36 «Порядку денного на XXI століття» було проголошено, що «освіта є фундаментом сталого розвитку»[5].

В Україні, як і в інших країнах, ОСР знаходиться на етапі становлення, розуміння її цілей та завдань, важливості для сталого розвитку суспільства й окремої людини. Значним поштовхом у цьому процесі стало згадане вище ухвалення Стратегії освіти для сталого розвитку Європейської економічної комісії ООН (далі – Стратегія), яка визначає конкретні завдання для урядів держав, принципи, організаційні основи реалізації, запропоновані механізми.

У Стратегії, яка втілила європейський та світовий досвід, зазначено, що «освіта для сталого розвитку розвиває та укріплює потенціал окремих осіб, груп, співтовариств, організацій та країн, який дозволяє мати власні думки і робити вибір для сталого розвитку. Вона може сприяти зміні поглядів людей, даючи їм можливість робити наш світ безпечнішим,

здоровішим і процвітаючим, тим самим підвищуючи якість життя...». Основною метою цієї Стратегії, яка має бути реалізована протягом Десятиріччя ООН з ОСР (2005-2014 рр.), є заохочення держав-членів ЄЕК ООН до розвитку і включення ОСР до своїх системи формальної та неформальної освіти як першого кроку у становленні нової парадигми освіти, яка має бути націлена на становлення нового складу мислення, за якого всі соціально-економічні та соціально-екологічні процеси та явища повинні розглядатися з урахуванням принципів сталості людської цивілізації та науково обґрунтованої обережності.

В силу історичних обставин (згадаємо хоч би аварію на Чорнобильський АЕС) Україна протягом останніх років приділяє значну увагу розвитку екологічної освіти і має певні напрацювання та досягнення. Так, у межах становлення екологічної освіти була сформульована мета розбудови освіти (в т.ч. ОСР) як виховання незалежно та критично мислячих, духовно розвинутих, соціально активних громадян, соціальні, політичні та економічні дії яких ґрунтуються на принципах екологічної етики і культури, які прагнуть до оволодіння знаннями про довкілля та проявляють турботу про його стан, особисто та у співпраці сприяють вирішенню існуючих та попередженню нових економічних, екологічних та соціальних проблем [2].

До принципів ОСР, яка розбудовується в Україні, можна віднести:

- пріоритетність ОСР як системоутворюючого фактору системи освіти в цілому (тобто принцип «пронизування» всіх ланок та форм освіти);
- міждисциплінарний та комплексний підхід;
- безперервність ОСР;
- загальність та доступність ОСР.

Впровадження принципів ОСР у всіх країнах тісно пов'язане з процесами, які відбуваються у системі освіти в цілому. Україна не стоїть осторонь цих процесів. Відповідно до Державної програми розвитку освіти в Україні на 2006-2010 роки основними пріоритетами на сучасному етапі є:

- європейський рівень якості й доступності освіти;
- духовні орієнтири освіти;
- демократизація в освіті;
- підвищення соціального статусу педагогів;
- розвиток суспільства на основі нових знань.

Історично склалося, що в Україні освіта для сталого розвитку почала та продовжує розвиватися на базі екологічної освіти, у якій суттєву роль відіграють такі сектори: загальна середня та позашкільна освіта, вища

освіта та просвіта населення через засоби масової інформації. Тому в Україні багато уваги приділяється саме екологічній освіті, яка є базовим, найважливішим елементом ОСР, її предметною та концептуальною основою. Поступово освіта для сталого розвитку проникає в усі сфери діяльності людини й охоплює значно ширше поняття, ніж екологічна освіта [4].

Нині існує два підходи до врахування екологічної освіти в процесі впровадження освіти для сталого розвитку:

– трансформування екологічної освіти в освіту для сталого розвитку, її поширення на досі не властиві галузі. Головними впроваджувальними інституціями є спільні установи екологічного та освітнього спрямування;

– створення нової структури на державному рівні, яка б безпосередньо виконувала функції з освіти для сталого розвитку. В цьому випадку паралельне функціонування екологічної освіти й освіти для сталого розвитку має передбачати обов'язкову координацію їх дій.

Освіта для сталого розвитку висуває на перший план нові підходи до використання природних ресурсів та проблеми їх відновлення (сталості). Негативний екологічний вплив розглядається як результат нераціонального використання природних ресурсів. Екологічна ситуація може змінитися на краще лише за сприяння населення, яке має докладати зусиль для забезпечення стабільного соціально-економічного становища. Саме тому в освіті для сталого розвитку переплітаються економічні, соціальні й екологічні аспекти.

Освіта для сталого розвитку – це сучасний підхід до організації навчального процесу, який включає інформування членів суспільства про основні проблеми сталого розвитку, формування світогляду, що базується на засадах сталості, переорієнтацію навчання з передачі знань на налагодження діалогу, орієнтацію на порушення та практичне розв'язання локальних проблем. У закладах вищої освіти України реалізується політика екологізації освітнього процесу. Для цього в усі навчальні програми різних освітніх рівнів (бакалавр, спеціаліст, магістр), напрямків і спеціальностей включаються питання охорони довкілля там, де це доцільно.

Таким чином, якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого розвитку суспільства. За допомогою освіти можна виховувати ставлення, поведінку та стиль життя, необхідні для забезпечення сталого майбутнього.

Список використаних джерел

1. Авраменко Н. Л. Екологія в системі освіти. *Збірник наукових праць науково-методичної конференції «Людина та навколишнє середовище — проблеми безперервної екологічної освіти в вузах»*. Одеса : Вид-во ОДАХ, 2000. С. 113.
2. Быстряков И. К. Эколого-экономические проблемы развития производственных сил: (теоретические и методические аспекты) / под ред. С. И. Дорогунцова. Київ : ООО «Международное финансовое агенство», 1997. 255 с.
3. Грачев В. А., Егорова Л. В. Экологическая культура как важнейший элемент духовного возрождения. *Материалы Международного экологического конгресса «Новое в экологии и безопасности жизнедеятельности»* / под ред. Н. И. Иванова. СПб.: Балт.гос.тех.ун-т, 2000. Т. 1. С. 431.
4. Желібо Є. П., Авраменко Н. Л. Підвищення екологічної культури населення як складової стійкого розвитку держави. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Наука і освіта – 2002»*. Том 2. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2002. С. 19-20.
5. Концепція сталого розвитку України. Київ, 1997. 17 с.

Вертоградська Владислава

(студентка першого освітнього рівня III курсу,
спеціальність «Сучасні комунікації», LCC International University)
(Наук.керівн. – д.пед.наук, професор І.В.Стражнікова)

Literature analysis of *Trifles*

People always run after perfection, marriage is not an exception. Unfortunately, not all marriages are perfect; some are full of cruelty, fakeness, and control. Marriages like that are called toxic. The best portrayal of a toxic marriage is in Susan Glaspell's play *Trifles*. Mr. Wright and Mrs. Wright have a questionable relationship, which is full of coldness and control from the husband's side towards his wife. Mr. Wright's control is shown through changing his wife's personality, isolating her from the entire world, and killing her lovely bird, which ends up turning Mrs. Wright's inner bird from free to locked in a cage.

Marriage with Mr. Wright drastically changed every part of Mrs. Wright's personality. Marriage always changes people, but it should not change them into another human being, as if the previous version of them never even existed. However, Mr. Wright's passionate control does the right thing, turning Mrs. Wright into a new version of herself. As Mrs. Hale remarks, «She used to wear pretty clothes and be lively, when she was Minnie Foster, one of the town girls singing in the choir. But that – oh, that was thirty years ago» [1, p. 1129]. Mrs. Wright's marriage got rid of every percent of her fun, colorful, and positive personality. She lost it all; she does not do any things she did before marriage. Moreover, singing was a huge part of her life. So important that even Mrs. Hale

associated her with a bird, «She – come to think of it, she was kind of like a bird herself – real sweet and pretty, but kind of timid and – fluttery. How – she did – change» [1, p.1132]. Mrs. Wright gave up the biggest passion – singing. She gave up singing because of her husband, «She used to sing real pretty herself» [1, p. 1131]. She gave up a big part of herself for him.

Another step, except for changing his wife's personality, Mr. Wright isolates her from the entire world. Once people get married, they start to live together. They choose a pretty house with a good neighborhood for their future kids. The situation with Mr. and Mrs. Wright is different. When they move in together, Mr. Wright chooses another type of house. By Mrs. Hale's words, Minnie Foster's husband is a huge fan of isolation, «Not having children makes less work – but it makes a quiet house, and Wright out to work all day, and no company when did come in» [1, p. 1132]. Mr. Wright adores isolation and tries to make his lovely wife become a fan of that lifestyle too. As a result, such an empty house acts as a cage for such a joyful bird like Mrs. Wright. Later on, Mrs. Hale also mentions the location of the house, «Maybe because it's down in a hollow and you don't see the road, I dunno what it is, but it's a lonesome place and always was» [1, p. 1132]. Not only is the house empty all the workday, but it is also located far away from people. There is no way to have a little chitchat with the closest neighbor because Minnie Foster does not have any. Any positive, communicative and out-going woman would feel locked, especially a singing bird like Minnie. All these things, mixed together create a terrible atmosphere in the house. As said by Minnie's dearest friend, Mrs. Hale, «It never seemed a very cheerful place» [1, p. 1128]. There is no way for anyone to be happy in a house without any children, neighbors, and hobbies.

The last action that shows the biggest control of Mrs. Wright's husband is the killing of the lovely bird that Mrs. Wright got for herself. Living in a cold, empty house without any communication is extremely harsh. Because of this, Minnie got herself a canary. Even Mrs. Hale knew what Mr. Wright would say, «No, Wright wouldn't like the bird – a thing that sang. She used to sing. He killed that, too» [1, p. 1133]. Mr. Wright loves to control and does not allow anything he was not a fan himself. He gets rid of Mrs. Wright's passion for singing and getting rid of the bird is even easier. Mr. Wright did not lose any time and, «Somebody – wrung – its – neck» [1, p. 1133]. The bird is gone. The joy and happiness, which the bird brought, are all gone too. Mr. Wright's control turns Mrs. Wright into a lonely, sad bird that is locked in a cage.

Mr. Wright's over-controlling actions, which included isolation, bird murder, and changes of personality, ruined his and Mrs. Wright's marriage. Mr. Wright just became a husband to which Minnie Foster had to dedicate her

entire life. All these factors created a toxic marriage, which brought unhappiness and pressure to one of the sides.

References

1. Glaspell, Susan. *Trifles*. The Norton Introduction to Literature. Ed. Kelly J. Mays. Shorter 11th ed. New York: Norton, 2013. 1125-1135. Print.

Легеза Ксенія

*(студентка другого освітнього рівня II курсу,
спеціальність «Освітні, педагогічні науки»,
педагогічний факультет)*

Ковальчук В.М.

(Наук.керівн.- к. пед. наук, доцент)

Психологічне насилля як найнебезпечніший вплив на психіку людини у соціальних групах

Ситуація в економічній сфері та соціальній політиці країни, криза та проблеми українських родин, безробіття, масові виїзди громадян нашої держави за кордон на заробітки, низький соціальний статус, нав'язування суспільству ідеології споживання, відмова громадян від одних моральних цінностей та перехід до нових орієнтирів у житті, спричинили та підсилили виникнення процесу віктимізації молодого покоління. Такі явища, як психологічне, фізичне, економічне, сексуальне насилля стають дедалі частішими питаннями, які є предметом вивчення та дослідження для багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців. Так, зокрема Т.В.Журавель, виокремлює найбільш типові ознаки кожного з видів насильства щодо дітей; українська дослідниця О.В. Грицевич досліджує та аналізує поняття «жорстоке поводження з дітьми»; В.М. Бондаровська присвячує свої праці вивченню нормативно-правових засад попередження насильства.

Останніми роками визнано поширення в освітній практиці такого явища, як булінг. У більшості випадків насильство спостерігається не лише в кіно, а й на власному досвіді, а саме в сім'ях (бійки, вимагання грошей, психологічний тиск, словесні образи, бойкот).

Вперше термін булінг (з англ. 'bully' – хуліган, забіяка, грубіян, насильник; 'bullying' – цькування, залякування, третирування) з'явився на початку 70-х р. ХХ ст. у Скандинавії, де група дослідників вивчала явище насильства між дітьми в школі. Досі немає чіткого наукового визначення цього терміна. Саме поняття булінг деякі автори розуміють по-різному і дають різну кваліфікацію його видів. Булінг визначають як:

1) соціальну взаємодію через яку одна людина (іноді декілька) зазнають нападів іншої людини (іноді декількох, але, зазвичай, не більше

чотирьох) майже щодня впродовж тривалого періоду (декількох місяців), що викликає в жертви стан безпомічності й виключення з групи [1, с. 168];

2) сукупність соціальних, психологічних і педагогічних проблем, які охоплюють процес тривалого фізичного чи психологічного насилля з боку індивіда або групи стосовно індивіда, що не може захистити себе в певній ситуації [3];

3) поведінка, що може бути визначена як неодноразовий напад (фізичний, психологічний, соціальний або вербальний) тими, чия влада формально або ситуативно вища за тих, хто не має можливості захиститися, з наміром заподіяти страждання для досягнення власного задоволення [1]. Відомий дослідник булінгу Д. Ольвеус (Dan Olweus) визначає три важливих компоненти:

1) булінг – агресивна поведінка, що охоплює небажані, негативні дії;

2) булінг охоплює патерн поведінки (патерн (від англ. patron) прийняті в певній культурі зразки та стереотипи поведінки), що постійно повторюється;

3) булінг характеризується нерівністю влади або сили [5].

Аналіз наукових робіт дає можливість визначити основні риси булінгу: систематичність; нерівність фізичних, психологічних і соціальних можливостей, які лежать в основі стосунків між жертвою й агресором, тобто агресор займає вище становище, ніж його жертва; взаємостосунки переслідувача й жертви; емоційне приниження, образа почуттів людини, що призводить до виключення її з групи. Отже, підґрунтям булінгу є статус, влада, конкуренція, лідерство. Це соціальна поведінка, що проявляється у відносно стійких групах і здатна залучати інших. Булінг охоплює нерівність сили та влади, що приводить жертву в стан, у якому вона не здатна ефективно захищатися від негативних дій. Це і є відмінною рисою булінгу від простого конфлікту. В конфлікті учасники рівні, а в булінзі жертва завжди виявляється слабшою, їй важче себе захистити, проти неї може виступати група. Ще одна характерна риса булінгу – він передбачає свідому поведінку, спрямовану на те, щоб завдати шкоди та страждання іншій людині. Серед причин булінгу в колективі вчені виділяють наступні: боротьба за лідерство; зіткнення різних субкультур, цінностей, поглядів і невміння толерантно ставитися до них; агресивність і віктимність; наявність у дитини психічних і фізичних вад; заздрість; відсутність предметного дозвілля тощо [6].

Варто пам'ятати, що булінг (цькування) відрізняється від сварки або конфлікту між людьми кількома типовими ознаками:

По-перше, це систематичність (повторюваність) діяння – вчинення різних формах насильства (фізичного, економічного, психологічного, сексуального, в тому числі за допомогою засобів електронної комунікації) двічі і більше разів стосовно однієї і тієї ж особи.

По друге, булінг (цькування) майже завжди має злий умисел, коли метою дій кривдника є умисне заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страху, тривоги, бажання підпорядковувати потерпілого своїм інтересам та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.

По-третє, для булінгу (цькування) характерний дисбаланс сил – владний дисбаланс між кривдником і потерпілим (асиметричні відносини), різниця у фізичному розвитку, рівні соціально-психологічної адаптованості, соціальному статусі, стані здоров'я (наявність інвалідності чи особливих освітніх потреб), ментальному розвитку тощо.

По-четверте, відсутність розкаяння у кривдника. Варто пам'ятати, що булінг (цькування) ніколи не припиняється самостійно – потрібно втручання сторонніх осіб, захист і допомога потерпілому, кривднику та свідкам.

Часто ініціаторами булінгу (цькування) є люди, які мають певні індивідуальні психологічні особливості та спровоковану цим агресивну поведінку (синдром дефіциту уваги, гіперактивності, розлади поведінки, біполярний розлад, опозиційний розлад, посттравматичний стресовий розлад та інші). Будь-яка відмінність від інших – поганий сигнал для інших людей, наприклад, зовнішній вигляд, стан здоров'я, національність тощо, являється однією з найчастіших причин булінгу (цькування) по відношенню до таких людей. Іноді люди вважають булінг (цькування) прийнятним способом самоствердитись та завоювати авторитет в очах друзів та однолітків: стати популярними, керувати, мати вплив на інших, привернути увагу, змусити інших їх боятися та поважати. Також причиною булінгу (цькування) може стати спосіб поведінки людини, коли вона проявляє або не проявляє активність, на яку від неї очікує більша частина. Крім того, причиною психологічного булінгу може стати намагання компенсувати невдачі в сімейному житті, суспільному житті тощо. Так, деякі люди булять через заздрість до більш успішнішим, через гарніші або дорожчі речі. Психологічні чинники виникнення булінгу: брак близьких стосунків; слабкий або занадто сильний (авторитарний стиль спілкування);

людина не здатна сама вирішувати проблеми; тиск або жорстоке поводження батьків або ж одного зі членів сім'ї, що призводить до сприйняття людиною навколишнього світу як постійного джерела загрози;

домашнє насильство спричиняє появу булінгу, коли людина, що потерпає від домашнього насильства, копіюючи дії, може стати як жертвою, так і кривдником; виховання в неповній сім'ї. Варто відзначити, що не завжди виховання в неповній сім'ї може призвести до агресивності дитини.

Психологічний булінг – насильство, пов'язане з дією на психіку, що завдає психологічну травму через словесні образи або погрози, переслідування, залякування, якими навмисно заподіюється емоційна невпевненість. До цієї форми належать вербальний булінг (знарядям слугує голос (образливе ім'я, з яким постійно звертаються до жертви, обзивання, поширення образливих чуток і т. д.); образливі жести або дії; залякування (використання агресивної мови тіла й інтонацій голосу для того, щоб змусити жертву здійснювати або не здійснювати що-небудь); ізоляція (жертву навмисне ізолює, виганяє або ігнорує частина учнів або весь клас); активне неприйняття (виникає у відповідь на ініціативу, що походить від жертви, кривдники дають зрозуміти, що вона ніхто, що її думка нічого не означає, роблять її «цапом відбувайлом»); пасивне неприйняття (виникає лише в певних ситуаціях, коли треба вибрати когось у команду, групу, сісти за парту, прийняти в гру, діти відмовляються: «З ним не буду!»); ігнорування (не звертають уваги, не спілкуються, не помічають, забувають, не проявляють відкритої агресії, але й не цікавляться); вимагання (грошей, їжі, інших речей); пошкодження та інші дії з майном (крадіжка, грабіж, ховання особистих речей жертви); кібербулінг (приниження за допомогою мобільних телефонів, Інтернету, інших електронних пристроїв (пересилання неоднозначних зображень і фотографій, обзивання, поширення чуток тощо).

Уважають, що жертвами булінгу стають діти чутливі, замкнуті, сором'язливі, тривожні, невпевнені в собі, нещасні, з низькою самоповагою, схильні до депресії, діти, які не мають жодного близького друга й успішніше спілкуються з дорослими, ніж з однолітками (Дан Ольвеус). Однак провокувати знуцання над собою можуть і сильні, обдаровані особистості. Перебуваючи у звичайній школі, обдарований учень запускає визначені механізми розвитку булінгу, викликає заздрість і роздратування однолітків високим рівнем знань, допитливістю, акумуляцією уваги вчителя. Унаслідок цього відбувається ізоляція обдарованого учня від класу. Погане ставлення до нього поступово стає причиною відповідної поведінки: неприйнята в класі дитина починає порушувати правила, діє імпульсивно й необдуманно [1]. Основні механізми розвитку булінгу: страх; заздрощі та конкуренція; неприйняття інакшості; бажання підпорядковувати когось власній волі; бажання

витіснити когось із групи (колективу); бажання принизити іншого. Як соціально-психологічне явище булінг впливає на всіх учасників групи чи класу дітей, де він виникає. Зокрема Д. Ольвеус описав таку рольову структуру булінгу:

1) учень, який є жертвою булінгу;

2) учні, які здійснюють насилля, ініціюють і відіграють лідерські ролі в процесі булінгу – «булери», або переслідувачі, агресори. Кривдник (булер) – це той, хто безпосередньо вчиняє булінг (цькування). Кривдниками(цями) найчастіше стають ті, хто росте без заборон та авторитету дорослих. Їм дуже часто не вистачає уваги з боку дорослих і поваги до їх особистості, через що їм весь час доводиться самостверджуватися за рахунок інших. У більшості таких дітей яскраво виражені нарцисичні та лідерські риси характеру. Авторитет кривдника піднімається не за рахунок особистих досягнень, а шляхом приниження інших, демонстрації своєї сили та переваги над слабшими. Вони нечутливі до страждань інших і можуть сприймати булінг (цькування) по відношенню до інших як розвагу, ніколи не розкаюються у вчиненому. Кривднику можуть бути притаманні садистські нахили, що проявляється в отриманні задоволення від процесу цькування.

3) послідовники – учні, які позитивно ставляться до знущань над іншими й беруть активну участь у цьому, але зазвичай не є ініціаторами та не відіграють головної ролі. Послідовники(ниці) позитивно ставляться до знущань та беруть активну участь в них, але зазвичай не є їх ініціаторами(ками) та не грають провідну роль. Вони можуть отримувати задоволення від того, що когось на їх думку «справедливо» покарано, коментувати те, що відбувається, знімати на відео, поширювати це в Інтернеті.

4) пасивні «булери» – учні, які відкрито підтримують булінг, наприклад через сміх чи привертання уваги до ситуації, проте не втручаються в неї;

5) потенційні «булери» – учні, яким подобаються знущання, але вони не виявляють цього ззовні;

6) «спостерігачі» (байдужі свідки) – учні, які не беруть участі в булінгу, і можуть вважати, що це не їхня справа, тобто виявляють байдуже ставлення до ситуації;

7) «потенційні захисники» – ці учні негативно ставляться до насилля і вважають, що повинні допомогти жертві, проте нічого не роблять;

8) «захисники» – учні, які виявляють негативне ставлення до явища, вони захищають жертву або намагаються їй допомогти.

Насильство, пов'язане з дією на психіку, що завдає психологічну травму через словесні образи або погрози, переслідування, залякування, якими навмисно заподіюється емоційна невпевненість називають вербальним булінгом (знаряддям слугує голос (образливе ім'я, з яким постійно звертаються до жертви, обзивання, поширення образливих чуток і т. д.); образливі жести або дії; залякування (використання агресивної мови тіла й інтонацій голосу для того, щоб змусити жертву здійснювати або не здійснювати що-небудь); ізоляція (жертву навмисне ізолює, виганяє або ігнорує частина учнів або весь клас); активне неприйняття (виникає у відповідь на ініціативу, що походить від жертви, кривдники дають зрозуміти, що вона ніхто, що її думка нічого не означає, роблять її «цапом відбувайлом»); пасивне неприйняття (виникає лише в певних ситуаціях, коли треба вибрати когось у команду, групу, сісти за парту, прийняти в гру, діти відмовляються: «З ним не буду!»); ігнорування (не звертають уваги, не спілкуються, не помічають, забувають, не проявляють відкритої агресії, але й не цікавляться); вимагання (грошей, їжі, інших речей); пошкодження та інші дії з майном (крадіжка, грабіж, ховання особистих речей жертви); кібербулінг (приниження за допомогою мобільних телефонів, Інтернету, інших електронних пристроїв (пересилання неоднозначних зображень і фотографій, обзивання, поширення чуток тощо).

Отже, що булінг – явище, що може виникнути в організованих, сталих колективах, стосується і впливає на всіх його учасників, призводячи до порушення освітнього процесу у навчальному закладі, викликає тривалі наслідки для особистості, інколи віддалені в часі. Тому постає гостра потреба усвідомлення того, що ця проблема є; і необхідна підготовка фахівців з певними теоретичними знаннями, спеціальними вміннями, навиками для виявлення, попередження та подолання такого негативного соціально-психолого-педагогічного явища, як булінг.

Список використаних джерел

1. [file:///C:/Users/Quiqui/Downloads/Nvvnup_2015_1_36%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/Quiqui/Downloads/Nvvnup_2015_1_36%20(3).pdf)
2. Буллинг: детская жестокость. *Электронный ресурс*. URL: http://www.tagilib.ru/readers/ot_20_and_starshe/meropr/bulling.php.
3. Лушпай Л. І. Шкільний булінг як різновид суспільної агресії. *Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія»*. Сер. :Філологічна. 2013. Вип. 3. С. 85.
4. Лэйн Д. А. Школьная травля (буллинг). *Электронный ресурс*. ZipSites.ru : бесплат. электрон. интернет-б-ка. URL: <http://www.zipsites.ru>
5. Ожийова О. М. Шкільне насильство: сутність, види, профілактика: *автореф. дис. канд. соціол. наук.*: 22.00.04.: Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2012. С. 10–20.
6. Петросянц В. Р. Проблема буллинга в современной образовательной среде. *Вестник ТГПУ*. 2011. Вып. 108. С. 151-154.

Стасіцька Мар'яна

*(студентка другого освітнього рівня I курсу
спеціальність «Освітні, педагогічні науки»,
педагогічний факультет)*

Прокопів Л.М.

(Наук.керівн. – к.пед.н., доцент)

Особливості дистанційного навчання студентів через онлайн платформи

Стрімкий розвиток інформаційних технологій підвищив актуальність модернізації системи безперервної освіти, що супроводжує великі зміни у сучасній системі освіти. Сутність такої модернізації найбільш наочно віддзеркалюється у концепції дистанційної освіти, яка охоплює все ширші верстви суспільства і стає найважливішим фактором його розвитку. Сучасна дистанційна освіта – це розгалужена система передачі знань на відстані за допомогою різних засобів і технологій, яка сприяє отриманню необхідної інформації для використання у практичній діяльності [5]. Саме ця система може найбільш адекватно і гнучко реагувати на потреби суспільства щодо підготовки і безперервної підтримки високого кваліфікаційного рівня фахівців різноманітних сфер та галузей.

Адже, дистанційне навчання – це принципово новий, високотехнологічний підхід до процесу передачі знань, який реалізовується як форма організації навчального процесу та педагогічна технологія, основою якої є керована самостійна робота здобувачів освіти та широке застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Метою дистанційного навчання є надання освітніх послуг, інтерактивна взаємодія здобувачів освіти і викладачів у процесі навчання шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти [3].

Дистанційна форма навчання має ряд беззаперечних переваг. Зокрема, це:

1) інтерактивність навчання: інтерактивні можливості використовуються в системі дистанційного навчання програм і систем доставки інформації, дозволяють налагодити і навіть стимулювати зворотний зв'язок, забезпечити діалог і постійну підтримку, які не можливі в більшості традиційних систем навчання;

2) гнучкість навчання студентів, що одержують дистанційну освіту, у виборі навчального закладу, місця і часу навчання. Студенти мають

можливість не відвідувати навчальних занять, а навчаються у зручній для себе час та у зручному місці;

3) в основу програми дистанційної освіти покладається модульний принцип, що дозволяє з набору незалежних курсів-модулів сформувати навчальну програму, яка відповідає потребам студентів;

4) індивідуалізація навчання, яка дозволяє реалізувати для студентів індивідуальну навчальну програму й індивідуальний навчальний план. Можна самостійно вибирати послідовність вивчення предметів на основі індивідуального графіку;

5) економічність дистанційного навчання знаходить прояв у ефективному використанні навчальних площ та технічних засобів, концентрованому й уніфікованому представленні інформації, використанні і розвитку комп'ютерного моделювання, що призводить до зниження витрат на підготовку фахівців; а також відсутність проблеми придбання навчальних матеріалів та підручників;

6) інформаційна забезпеченість дистанційного навчання характеризується тим, що студенти отримують доступ до комплексу необхідних навчальних матеріалів у сучасному електронному вигляді безпосередньо з серверу вищого навчального закладу, де вони навчаються, інших ЗВО та Інтернет-ресурсів.

7) сучасні комп'ютерні телекомунікації здатні забезпечити передачу знань і доступ до різноманітної навчальної інформації на рівні, а іноді й набагато ефективніше, ніж традиційні засоби навчання [1].

Проте, система дистанційного навчання має і недоліки. По-перше, для успішної корекції навчання та адекватного оцінювання важливо мати безпосередній контакт із здобувачем. Крім того, досить вагомим проблемою є знеособлене спілкування. Будь-яке, навіть найжвавіше, спілкування через Інтернет – це лише опосередковане спілкування. Особисте, живе спілкування залишається поза кадром, а також орієнтованість на технічні засоби, на віртуальне середовище, постійна концентрація на екрані монітора, тривале включення у віртуальний світ не може не відобразитися на внутрішньому стані людини.

Разом з тим, така форма навчання потребує свідомого і мотивованого підходу до отримання освіти, особливої самоорганізованості та вміння розрахувати свій час.

Одна з головних проблем запровадження інноваційних форм навчання є вибір оптимального співвідношення найкращих традицій наявної освітньої системи, сучасних педагогічних інновацій та інструментарію інформаційно-комунікаційних технологій. Як свідчить практика і деякі

дослідження, тенденція навчання чітко розвивається в напрямку змішаного навчання (blended learning) як процесу, котрий створює комфортне інформаційне освітнє середовище, системи комунікацій, що надають всю необхідну навчальну інформацію [4]. Елементи дистанційного навчання все більше застосовуються в навчальних курсах дисциплін, оскільки, дистанційне навчання передбачає високотехнологічний підхід до процесу передачі знань і дає можливість створення системи масового безперервного самонавчання, загального обміну інформацією. Крім того, впровадження дистанційного навчання уможлиблює на практиці ідею пожиттєвої освіти, навчання через усе життя.

Суспільство починає сприймати й оцінювати дистанційну освіту передусім як доступний і зручний формат отримання особистісно і професійно значущої інформації. Масове звернення аудиторії з різних куточків світу до онлайн-курсів як систематизованої, адаптованої й дидактично структурованої інформації свідчить про актуальну потребу в ній. У цьому сенсі онлайн-освіту можна трактувати як самостійну інформаційно-пошукову діяльність користувача всесвітньої електронної мережі [2].

Отже, під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Система дистанційної освіти підвищує ефективність і якість навчання завдяки додатковим можливостям пізнання навколишньої дійсності і самопізнання, розвитку особистості; управління навчально-виховним процесом, проведенню моніторингу (контролю, корекції результатів навчальної діяльності, комп'ютерного педагогічного тестування і психодіагностики; поширення науково-методичного досвіду; організації інтелектуального дозвілля.

Впровадження в освіту технологій дистанційного навчання значно підвищує продуктивні можливості вищої школи, розширює інформаційне освітнє середовище, збільшує можливості комунікації студентів і педагогів з колегами інших ЗВО, надає доступ до світових інформаційних ресурсів. Під впливом дистанційної освіти, яка не в змозі повністю перебрати на себе класичну місію традиційного університету, нині формується модель гібридного університету, яка покликана поєднати аудиторне та онлайн навчання [1]. Глибина розуміння інформації повинна стати індикатором

ступеня її опрацювання й засвоєння, а це неможливо без комплексного поєднання традиційних видів навчання з дистанційними технологіями. На сьогоднішній день дистанційна освіта розвивається, удосконалюється та охоплює різні групи населення, адже для сучасної економіки – «економіки знань» притаманна парадигма – навчатися протягом всього життя [5].

Список використаних джерел

1. Ахмад І.М. Навчання в дистанційній і змішаній формі студентів ВНЗ. *Електронний ресурс*. URL: <http://interconf.fl.kpi.ua/node/1067>.
2. Биков В.Ю. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України / Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби і технології: кол. монографія / Академія педагогічних наук України, Інститут засобів навчання. Київ: Атіка, 2015. С. 77–140.
3. Відділ дослідження і проектування навчального середовища ІТЗН АПН України. *Електронний ресурс*. URL: <http://www.ime.eduua.net/nauk.html>.
4. Воронкін О.С. Організація дистанційних технологій навчання на основі комп'ютерних інформаційних систем ВНЗ України. *Електронний ресурс*. URL: Режим доступу: <http://www.nbuu.gov.ua/ejournals/vsunud/2009-6E/09vosnzu.htm>.
5. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. *Електронний ресурс*. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>.

Пенгрин Христина

*(студентка другого освітнього рівня II курсу,
навчально-науковий інститут мистецтв)
(Наук.керівн. – к.пед.н., доцент Салига Н.М.)*

Роль і місце народних традицій у системі фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва

Становлення української державності невіддільне від поступу освітньої системи. У «Національній доктрині розвитку освіти в Україні» зазначається: «Освіта повинна мати гуманістичний характер і ґрунтуватися на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності. Важливою умовою досягнення цієї мети є підготовка нової генерації педагогічних та науково-педагогічних кадрів, яким буде притаманний дух нашого народу, його самобутній менталітет. Національній школі потрібні фахівці високоосвічені й високодуховні, соціально активні й національно свідомі, здатні виплекати з кожної дитини індивідуально самобутню особистість на основі цінностей вітчизняної і світової культур» [7].

У Концепції національного виховання студентської молоді теж наголошується, що «головною метою є формування свідомого громадянина – патріота Української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, громадянської

позиції, високих моральних якостей та духовних запитів. Зауважується, що національне виховання має стати фундаментом становлення світогляду молодшої людини, на якому формуються її фахові знання та професійна відповідальність» [5].

Для ґрунтовнішого розкриття ролі та місця народних традицій у фаховій підготовці вчителів образотворчого мистецтва розглянемо основні поняття: «традиція» та «народна традиція». Термін «традиція» має латинське коріння (tradition) та в українському перекладі означає «передача, звичай» [8, с.111].

Новий тлумачний словник української мови дає таке визначення даного поняття: «Традиція – це досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки тощо, що склалися історично й передаються з покоління в покоління. Це передача досвіду, звичаїв, культурних надбань із покоління в покоління, неодмінний закон спадкоємності, без якої не може бути розвитку культури, освіти, науки. У нерозривній єдності з традиціями перебувають народні звичаї» [6, с.131].

Упродовж багатьох століть наш народ створив власні унікальні традиції, джерелом яких є викристалізована віками народна мудрість. М.Стельмахович назвав народну педагогіку «усною традиційною фольклорною материнською школою, яка покликана формувати духовні цінності у людини» [10, с. 54].

Сучасні дослідники (Н. Бабенко, П. Ганжа, Л. Гатеж, Л. Грицик, Т. Дем'янюк, О. Яковенко) наголошують на педагогічному значенні народних традицій. Так Л. Гатеж вважає, що «освітньо-виховне значення народних традицій полягає в тому, що вони виступають водночас і як результат виховних зусиль народу протягом багатьох віків, і як незамінний виховний засіб» [3, с. 34].

Доповнює цю думку дослідниця О. Яковенко: «Через систему традицій кожен народ відтворює себе, свою духовну культуру, свій характер і психологію своїх дітей» [13, с. 131].

Важливу для нашого дослідження думку висловлює Н. Бабенко: «Традиції, звичаї та обряди знаходять свій вияв у таких засобах народної культури як рідна мова, фольклор, систематична посильна праця, національні звичаї і культурно історичні традиції народу, народне мистецтво, ремесла і промисли народні свята, обряди, символи й атрибути, народний календар, мудрі заповіді народної моралі, дитячі ігри та іграшки, народні знання і проповіді стосовно різних сфер життя людини та суспільства, народні правила взірцевої поведінки та спілкування між людьми, культура сімейних, родинних відносин тощо» [1, с. 76].

Низка вчених (Л.Гатеж, О.Сорока, Г.Сотська та ін.) досліджує проблему формування професіограми сучасного вчителя образотворчого мистецтва. Так Г.Сотська висловлює переконання, що «така професіограма повинна розроблятися з урахуванням того духовного, ментального підґрунтя, яке викристалізовувалося впродовж століть мудрістю наших предків і є результатом як багатовікової історії всієї української культури, так і здобутків народної психології і педагогіки — невід’ємних її складових» [9, с.87].

Дослідниця вказує на виключно важливу роль народних традицій у становленні вчителя образотворчого мистецтва: «Саме шляхом передачі соціального досвіду від старших до прийдешніх поколінь традиції забезпечують засвоєння найвищих національних, культурних і матеріальних, нагромаджених віками цінностей, норм, правил, ідеалів, відображають наступність соціального досвіду» [9, с. 88].

О. Шпитальова вважає, що традиції несуть перш за все виховний потенціал і мають змінний характер. «За певних соціально-історичних обставин, - зазначає вчений, - одні традиції можуть активізуватися у вихованні, інші - відходити на периферію педагогічного процесу» [12, с. 82].

О. Бучківська наголошує на важливості використання народних традицій на етапі професійної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва: «Нині важливо, щоб майбутній учитель образотворчого мистецтва оволодів культурним досвідом і творчим надбанням митців, що дає уявлення про закономірності розвитку народного декоративно-ужиткового мистецтва, виховує потребу в збереженні, оновленні та примноженні культурно-духовної спадщини, усвідомленні свого родоводу, активному прилученні до споконвічних традицій» [2, с. 89].

Вчена пропонує власну класифікацію народних традицій, вважаючи, що всіх їх можна поділити на «родинні, регіональні, загальнолюдські, трудові, моральні, естетичні, державотворчі, політичні, побутові, релігійні, місцеві, національні, родинні (за приналежністю); ідеологічні, фізичні, екологічні (за своєю спрямованістю); побутові (за метою і призначенням); шкільні, місцеві, сільські, міські, регіональні» [2, с. 53].

На врахування особливостей використання народних традицій у підготовці вчителя образотворчого мистецтва наголошує вчений Б.Тимків: «Головне у народних традиціях образотворчого мистецтва – це матеріал, техніка його обробки, характер виготовлення предметів, принципи і прийоми втілення образу, художні особливості сюжетних зображень,

форми виробів, орнамент, виражені живописними, пластичними або графічними засобами» [11, с. 132].

У цьому контексті нам імпонують погляди Н.Бабенко щодо сутності народних традицій. «В історичному аспекті, - зазначає вчений, - відбувається постійний процес відновлення і розвитку традицій, але принципи, особливості художньої форми у мистецтві народу зберігаються віками, традиції відбивають ту якість, яку ми називаємо класикою мистецтва» [1, с. 17].

Таким чином, в народних традиціях минуле накладається на сучасність. Вони є непорушним містком між батьками та дітьми, старшим і молодшим поколіннями. Саме через те люди прагнуть вивчати, досліджувати та берегти багату народну спадщину. Народні традиції мають складати основу навчальних програм, за якими у закладах вищої освіти готують вчителів образотворчого мистецтва.

Список використаних джерел

1. Бабенко Н.Б. Українські народні традиції, свята і обряди як прояви культури майбутніх учителів. Київ: Либідь, 2018. 216 с.
2. Бучківська Г.В. Система професійної підготовки майбутніх учителів на засадах народного образотворчого мистецтва. Київ: Либідь. 128 с.
3. Гатеж Л. Програма підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до виховання естетичної культури учнів. Кіровоград: 2018. 138 с.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ:Либідь, 1997. 376 с.
5. Концепція національного виховання студентської молоді. URL. <https://ipnu.ua/konceptsiya-nacionalnogo-vyhovannya-studentskoyi-molodi> (дата звернення 10 жовтня 2020 р.).
6. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т.: / упоряд. В.Яременко, О. Сліпушко. Київ: Аконіт, 2006. Т. 3. 862 с.
7. Про Національну доктрину розвитку освіти (УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ від 17 квітня 2002 року № 347/2002). URL. <http://vakulenchuk.school.org.ua/news/08-29-10-26-02-2019/> (дата звернення 10 жовтня 2020 р.).
8. Смирнова О.О. Категоріальний аналіз поняття художньо-педагогічної компетентності у процесі професійного становлення майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Київ: Либідь, 2017. 236 с.
9. Сотська Г. І. Підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до навчання учнів основної школи художнього конструювання. Луганськ: Золоті сторінки, 2018. 250 с.
10. Стельмахович М.Г. Застосування ідей української етнопедагогіки в роботі вчителя. Київ: Либідь, 1995. 132 с.
11. Тимків Б.М. Формування художньої етнокультури студентів засобами народного декоративно-прикладного мистецтва. *Етнос і культура*. Часопис Прикарпатського університету ім. В.Стефаника: збірник наук.-теорет. статей. Івано-Франківськ: Плай, 2003. № 1. С. 131-135.
12. Шпитальова О. В. Формування творчої особистості студента засобами народного образотворчого мистецтва. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2016, № 2 (56). С.77-84.

13. Яковенко О. Використання досвіду народознавства в сучасній освіті. *Вісник Житомирського державного університету*. 2010. Вип. 52. С. 130–133.

Олексюк Володимир

*(студент другого освітнього рівня I курсу,
спеціальність «Освітні, педагогічні науки»,
педагогічний факультет)*

Стражнікова І.В.

(Наук.керівн. – д.пед.н., професор)

Теоретичні основи впровадження дистанційного навчання у ЗВО

Сьогодні багато говорять про технологію дистанційного навчання. Вона не є зовсім новою для закладів вищої освіти України. Так чи інакше ця технологія була втілена в заочному та екстернатному навчанні.

Відомо, що дистанційне навчання (ДН) це сукупність сучасних технологій, що забезпечують доставку інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) від тих, хто навчає, до тих, хто навчається. Основними принципами дистанційного навчання є інтерактивна взаємодія у процесі роботи, надання студентам/слухачам можливості самостійного освоєння досліджуваного матеріалу, а також консультативний супровід у процесі дослідницької діяльності та дає змогу навчатися на відстані. Основну роль у здійсненні такого типу навчання відіграють сучасні інформаційні технології.

Цій технології притаманна особлива навчально-пізнавальна мотивація, що створюється мережею Інтернет. Дистанційна технологія навчання, що має високу ступінь мобільності, охоплення за предметними областями знань, контингенту слухачів є однією з найбільш ефективних і перспективних систем підготовки фахівців. Основу освітнього процесу при ДН складає цілеспрямована і контрольована інтенсивна самостійна робота студента/слухача, котрий може навчатися в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом, маючи при собі комплект спеціальних засобів навчання і погоджену можливість контакту з викладачем. У системі освіти ДН відповідає принципу гуманістичності відповідно до якого ніхто не повинен бути позбавлений можливості навчатися через географічну ізольованість, соціальну незахищеність і неможливість відвідувати освітні установи в силу фізичних недоліків чи зайнятості виробничими й особистими справами. Будучи наслідком об'єктивного процесу інформатизації суспільства й освіти і, вбираючи в себе кращі риси інших

форм, ДН ввійшло в ХХІ століття як найбільш перспективна, синтетична, гуманістична, інтегральна технологія одержання освіти [1].

Дистанційне навчання це сукупність наступних заходів:

- ✓ засоби надання учбового матеріалу студенту;
- ✓ засоби контролю успішності студента;
- ✓ засоби консультації студента програмою-викладачем;
- ✓ засоби інтерактивної співпраці викладача і студента;
- ✓ можливість швидкого доповнення курсу новою інформацією, коригування помилок.

У наш час в умовах економічних відносин і жорсткої конкуренції на ринку праці особливе значення мають знання, навички та досвід. Фахівець ХХІ століття – це людина, яка вільно володіє сучасними інформаційними технологіями, постійно підвищує і вдосконалює свій професійний рівень. Придбання нових знань і навичок, практично корисних і застосовуваних у роботі в епоху інформаційного суспільства значно розширює можливості самореалізації і сприяє кар'єрному росту. Проте однією з головних перешкод, що виникає на шляху тих, хто бажає продовжити навчання (враховуючи, що більшість з них вже працює), є брак часу. Водночас більшість не має можливості приїжджати кожного дня на заняття до навчального закладу. Іншою значною перешкодою є відстань – якщо навчальний заклад розташований в іншому місті, часто відвідувати заняття також незручно і дорого.

На сьогодні існують різні типи дистанційного навчання, доступних сьогодні: *кореспондентське навчання* (при заочному навчанні отримуються підручники, навчальні посібники, завдання та інші навчальні матеріали поштою; відбувається їх опрацювання в свій час і в своєму власному темпі; можна попросити у викладача або інструктора допомогу по електронній пошті, телефону, обміну миттєвими повідомленнями або поштою); *електронне навчання* – дозволяє отримати доступ до матеріалів курсу на комп'ютері, компакт-диски, DVD-диски і комп'ютерні програми можуть використовуватися для проведення курсів електронного навчання; *онлайн-навчання*: це форма електронного навчання, яка вимагає від вас доступу до Інтернету, більш інтерактивне, ніж інші види дистанційного навчання, оскільки дозволяє спілкуватися з викладачами та іншими студентами в режимі реального часу. Завдяки онлайн-навчанню студент може завантажувати навчальні матеріали з Інтернету, а викладач відправляти свої завдання через онлайнпортал для студентів, проводити онлайн-опитування, відвідувати вебіари і брати участь у віртуальних класах [2].

Тому, перевагами дистанційного навчання є:

- ✓ гнучкість – можливість викладення матеріалу курсу з урахуванням підготовки, здібностей студентів. Це досягається створенням альтернативних сайтів для одержання більш детальної або додаткової інформації з незрозумілих тем, а також низки питань – підказок тощо;

- ✓ актуальність – можливість упровадження новітніх педагогічних, психологічних, методичних розробок;

- ✓ зручність – можливість навчання у зручний час, у певному місці, здобуття освіти без відриву від основної роботи, відсутність обмежень у часі для засвоєння матеріалу;

- ✓ модульність – розбиття матеріалу на окремі функціонально завершені теми, які вивчаються у міру засвоєння і відповідають здібностям окремого студента або групи загалом;

- ✓ економічна ефективність – метод навчання дешевший, ніж традиційні, завдяки ефективному використанню навчальних приміщень, полегшеному коригуванню електронних навчальних матеріалів та мультидоступу до них;

- ✓ можливість одночасного використання великого обсягу навчальної інформації будь-якою кількістю студентів;

- ✓ інтерактивність – активне спілкування між студентами групи і викладачем, що значно посилює мотивацію до навчання, поліпшує засвоєння матеріалу;

- ✓ більші можливості контролю якості навчання, які передбачають проведення дискусій, чатів, використання самоконтролю, відсутність психологічних бар'єрів;

- ✓ відсутність географічних кордонів для здобуття освіти. Різні курси можна вивчати в різних навчальних закладах світу.

На Заході форма ДН з'явилася вже досить давно і має велику популярність серед студентів через її економічні показники і навчальну ефективність. Дистанційну форму навчання ще називають «освітою протягом усього життя» через те, що більшість тих, хто навчається, - дорослі люди. Багато хто з них вже має вищу освіту, проте через необхідність підвищення кваліфікації або розширення сфери діяльності у багатьох виникає потреба швидко і якісно засвоїти нові знання і набути навички роботи. Саме тоді оптимальною формою може стати дистанційне навчання.

У системі дистанційного навчання виділені 4 типи суб'єкта: студент - той, хто навчається; тьютор - той, хто навчає; організатор - той, хто планує навчальну діяльність, розробляє програми навчання, займається

розподіленням студентів за групами і навчальним навантаженням на тьюторів, вирішує різні організаційні питання; адміністратор - той, хто забезпечує стабільне функціонування системи, вирішує технічні питання, слідкує за статистикою роботи системи.

У той же час технологічна інфраструктура дистанційної освіти розповсюджується за межі навчальних закладів, тому що технології навчання повинні відповідати державним стандартам, і, тому ДН стає предметом законодавства.

Отже, впровадження ДН у заклади вищої освіти дасть змогу: підвищити активну роль студента у власному навчанні при постановці освітньої мети, доборі домінантних напрямів, форм і темпів навчання, з урахуванням всіх психологічних та фізичних особливостей тих, хто навчається; збільшити обсяг доступних освітніх матеріалів для студентів; спілкуватись студенту з педагогами-професіоналами, однодумцями, консультуватись у фахівців високого рівня, незалежно від їх територіального розташування.

Список використаних джерел

1. Павленко О.О. Використання дистанційного навчання в вищих навчальних закладах. URL: http://novyn.kpi.ua/2007-3-2/16_Pavlenko.pdf
2. Ушкаленко І.М., Зелінська Ю. С. Дистанційна форма навчання у вищих навчальних закладах України та інших країн світу. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2018/63.pdf

Олекса Ольга

*(студентка другого освітнього рівня II курсу,
навчально-науковий інститут мистецтв)*

Салига Н.М.

(Наук.керівн. – к.пед.н., доцент)

Проблема формування практичних умінь школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва як запит суспільства та предмет наукових досліджень

У сучасних соціально-педагогічних умовах перед закладами загальної освіти стоїть важливе завдання – «забезпечити високоякісну освіту для всіх без винятку учнів, підготувати їх до життя та майбутньої професійної діяльності шляхом самостійного здобуття знань, розвитку вмінь, практичних навичок і компетенцій, дати випускникам глибокі міцні теоретичні знання основ наук, виробити у них навички і вміння застосовувати їх на практиці. Шкільна освіта покликана виховати гармонійно розвинену, творчу особистість, тобто бути практично спрямованою та створювати всі належні умови, щоб школярі мали

можливість проектувати, перетворювати природні, конструкційні та штучні матеріали в потрібний продукт та наочно спостерігати за результатами своєї трудової діяльності» [14].

Однак рівень художньо-естетичного виховання випускників шкіл на сьогоднішній день не відповідає соціальному замовленню, про що свідчать праці вчених (Г.Бучківська, Г.Вороніна, А.Корнієнко, О.Шпиталько та ін.). Це викликає занепокоєння, але разом з тим породжує надію на використання потенціалу декоративно-прикладного мистецтва у зв'язку з перебудовою освіти.

Серед популярних та відомих на сьогодні праць учених з проблем виховання школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва в позашкільній діяльності найбільший інтерес для нашого дослідження представили роботи, присвячені формуванню практичних умінь школярів на заняттях гуртка.

Вчені акцентують увагу на величезному впливі декоративно-прикладного мистецтва на формування практичних умінь школярів. Так, «Людина, яка володіє практичними вміннями,- зазначає З.Резніченко, - завжди знайде застосування своїм здібностям і зробить радісніше не тільки своє життя, а й життя оточуючих її людей» [15, с.44]. Сучасне суспільство відчуває гостру необхідність саме в таких людях. Тому формування практичних умінь школярів закладів загальної середньої освіти є на сьогоднішній день завданням державного значення та актуальною проблемою, що стоїть перед сучасною наукою і практикою.

А ось І.Загурська та О.Музика вважають, що «структурними елементами освітнього досвіду школярів є знання, вміння та навички» [9, с.112]. Тобто в основі формування практичного досвіду учнівської молоді лежать знання. Тлумачення поняття «знання» у широкому розумінні – це «знання законів природи, знання знаків і символів взагалі, придбані з підручників або наукових книг» [11, с.45]. Синонімами поняття вміння є терміни «майстерність (досконале вміння в якійсь справі), вправність, умілість, здатність, досвід, хист, спритність, зграбність» [13, с.132].

Слушними для нашого дослідження є висновки В.Михайленка та М.Яковлевої про те, що домінуючу роль у формуванні умінь школярів відіграє діяльність, поза якою «ні вміння, ні тим більше навички формуватися не можуть» [7, с.215]. В.Мусієнко вважає, що «формування умінь багато в чому залежить від тих умов, які створені для навчання та індивідуальних особливостей (можливостей) школяра, які відіграють провідну роль в засвоєнні знань і подальшому формуванні вмінь» [10, с.6]. Тобто в основі процесу розвитку умінь є знання. Можемо зробити

висновок, що уміння школярів можна сформувати лише за умови, коли спочатку засвоюються поняття про предмет засобами різноманітних вправ і завдань.

Л.Оршанський зазначає, що «у процесі навчання школярі здобувають теоретичні знання, але завданням педагога є не просто передати дітям знання, а й навчити використовувати їх у майбутній практичній діяльності та у повсякденному житті» [13, с.132].

Вчені наголошують на тому, що необхідно розвивати у школярів саме практичні уміння. У сучасній психолого-педагогічній науці існує велика кількість різних тлумачень поняття «практичні уміння» - це: «використання теоретичних і практичних знань на практиці» [5, с.6]; «точна, безпомилково виконувана діяльність, яка в силу багатократного повторення стає автоматизованою» [11, с.87].

Велику увагу сучасні вчені приділяють методиці формування умінь школярів. Так дослідник В.Мельник акцентує увагу на проблемному навчанні, яке включає такі етапи оволодіння уміннями школярів виготовляти вироби декоративно-прикладного мистецтва, як от: «знання - завдання - застосування знань (формування умінь)» [8, с.56]. Що стосується формування умінь школярів виготовляти вироби декоративно-прикладного мистецтва, дослідниця М.Олексюк наголошує, що «одних знань того як виконати виріб замало, потрібно знати особливості технологічного процесу, умови, знаряддя праці тощо» [12, с.5].

Дослідники С.Стадник, В.Титаренко, О.Шпитальова дотримуються точки зору, що «уміння, доведені до автоматизму шляхом повторень і практики – це навички, тобто механізм, що допомагає адаптуватися до виконання певної діяльності, яка є важливою для людини» [16, с.56].

У кожній професії є свої необхідні навички: у будівельників - одні, у військових - інші, у спортсменів – ще інші. Вони допомагають збільшити швидкість і якість роботи, тим самим підвищуючи її продуктивність. Наприклад, недосвідчений косар за один день очистить територію поля у декілька разів менше, ніж досвідчений. Коли ж його навички зростуть, він за той же самий час виконає більше роботи, може швидше впоратися із поставленим завданням.

На велике значення творчих здібностей у формуванні практичних умінь школярів вказує Л.Старовойт: «Творчі здібності», - зазначає вчена, - це синтез властивостей та індивідуально-психологічних особливостей особистості, які є суб'єктивними умовами успішного здійснення певного виду творчої діяльності. Творчі здібності не зводяться до наявних в індивіда знань, умінь та навичок. Вони виявляються в

чіткості формулювання творчих завдань, швидкості та результативності оволодіння новими способами діяльності та значимості отриманого творчого результату» [17, с.67].

Серед сучасних психологів та педагогів до сьогоднішнього дня немає чітко тлумачення співвідношення між поняттями «уміння» і «навички», в результаті чого висновки вчених з цього приводу часто не співпадають. Наприклад, психолог Г.Костюк вважає, що «уміння - це більш висока психологічна категорія, чим навички. Уміння передують навичкам, які представляють собою більш досконалу стадію оволодіння діями» [6, с.43].

Окрім розвитку практичних умінь школярів І.Воронюк вказує на «оволодіння уміннями та навичками узорного та килимового ткання, виготовлення різних об'ємно-просторових композицій та виробів обов'язково потрібно розвивати ще інші види умінь, які суттєво доповнюватимуть практичні уміння, а саме: пізнавальні – основні поняття та знання, які стосуються історії розвитку національного декоративно-ужиткового мистецтва (ткацтва), основ композиції та кольорознавства, основ матеріалознавства тощо; творчі – розвиток творчих здібностей, просторової уяви та фантазії вихованців, формування їх естетичних смаків; соціальні – виховання дбайливого і шанобливого ставлення до народних традицій, відповідальності, популяризація ткацтва» [2, с.7].

У залежності від видів дій В.Зелінська розрізняє наступні уміння і навички: «інтелектуальні, або розумові (аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування), практичні, або трудові (вирощування рослин, догляд за тваринами), спеціальні, або предметні (робота з мікроскопом, пророщування насіння, виявлення особливостей рослин і тварин), загально-навчальні (робота з книгою, складання плану тощо); творчі (виготовлення виробів мистецтва)» [4, с.66]. Тобто уміння вважається засвоєним, якщо учень практично користується цими діями у будь-якій ситуації, чи то навчальній, чи творчій, у тому числі і абсолютно новій.

Свою класифікацію практичних умінь пропонує Л.Дякович: «До загальних практичних умінь можна віднести: проектування, планування, організація роботи, аналіз та оцінка діяльності. Спеціальні практичні вміння - це дії з випалювання, різьблення, вирізання, малювання, плетіння, наклеювання та інші» [3, с.60].

Підводячи підсумки, можемо констатувати, що процес розвитку практичних умінь школярів є найважливішою умовою підготовки їх до життя, Знання стають засобом дії на предмети і явища дійсності, а уміння і навички - знаряддям практичної діяльності тільки в процесі їх застосування.

Список використаних джерел

1. Брижак Н.Ю. Методика гурткової та клубної роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. *Навчальний посібник*. Київ: Логос, 2017. 126 с.
2. Воронюк І. В. Психологічні особливості реалізації творчого потенціалу молодших школярів. *Автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07*. Київ, 2003. 20 с.
3. Дякович Л.А. Зміст підготовки майбутніх учителів технологій до керівництва гуртковою роботою з декоративно-прикладної творчості. Київ: Либідь, 376 с.
4. Зелінська І. Гурток як форма організації художньо-естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку. Львів: Смолоскип, 2019. 234с.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
6. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / під ред. Л.М. Проколієнко; упор. В.В. Андрієвська, Г.О. Балл, О.Т. Губко, О.В. Проскура. Київ : Рад. школа, 1989. 608 с.
7. Михайленко В.Є., Яковлев М.І. Основи композиції (геометричні аспекти художнього формотворення). *Навч. посіб.* Київ: Каравела, 2001. 304 с.
8. Мельник В.М. Мистецтво витинанки та аплікації. *Навч. посіб.* Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. 256 с.
9. Музика О.Л., Загурська І.С. Самооцінка і розвиток творчих здібностей. *Навч. посіб.* Житомир: Вид. ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 168 с.
10. Мусієнко В.Д. Прилучення школярів до національної культури засобами декоративно-прикладного мистецтва (дидактичний аспект). *Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02*. Київ, 1997. 24 с.
11. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: І.І.Бабин, Я.Я. Болубаш, А.А. Гармаш та ін.; за ред. Д.В. Табачника і В.Г.Кременя. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 100 с.
12. Олексюк М.П. Формування професійної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі вивчення народних художніх ремесел. Хмельницький: Мистецтво, 2011. 212 с.
13. Оршанський Л.В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі творчої художньо-трудої діяльності. *Монографія*. Дрогобич: РВВ ДДПУ, 2014. 186 с.
14. Про затвердження Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексної програми художньоестетичного виховання у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. *URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1_11290-04* (дата звернення: 06.10.2020)
15. Резніченко З.В. Мистецький декоративно-ужитковий компонент у змісті професійної підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах. *Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04*. Полтава, 2004. 22 с.
16. Стадник С. Педагогічний взаємозв'язок творчої ініціативи і художньо-трудої діяльності учнів у процесі вивчення мистецтва писанкового розпису. *Теорія та методика управління освітою*. 2014. № 3. *URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_16/17.pdf* (дата звернення: 09.10.2020). С.55-61.
17. Старовойт Л. В. Педагогічні умови творчого розвитку школярів у процесі гурткових занять з декоративно-прикладного мистецтва. Київ: Либідь, 2011. 116 с.

Долинська Віта

(студентка другого освітнього рівня

II курсу, спеціальність «Освітні,

педагогічні науки»,

педагогічний факультет)

(Наук.керівн. – д.пед.н., професор

Завгородня Т. К.)

Система позашкільної освіти в Україні: історія та сучасність

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [4].

Відповідно до Закону України «Про освіту» невід'ємним складником системи освіти є позашкільна освіта, яка спрямована на розвиток здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, технічної та іншої творчості, здобуття ними первинних професійних знань, вмінь і навичок, необхідних для їх соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності.

Формування людини як особистості та найвищої цінності суспільства супроводжується всебічним розвитком її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей. Саме позашкільна освіта спрямована на профорієнтацію та ранню профілізацію дитини, розкриття власного потенціалу, створює додаткові можливості для самовизначення, а також сприяє попередженню негативних дитячих проявів.

Система позашкільної освіти — це система, що характеризується цілеспрямованим функціонуванням навчання, виховання, розвитку та соціалізації особистості у вільний час, з її особливими структурами, зв'язками та відносинами між елементами. Система позашкільної освіти є методичною системою і включає такі основні взаємозв'язані елементи: мета і завдання, зміст освіти, форми, методи і засоби здійснення.

Відповідно до чинних державних документів, основна мета позашкільної освіти полягає у навчанні, вихованні, розвитку та соціалізації особистості у вільний час у закладах позашкільної освіти та інших соціальних інституціях [2].

Розвиток позашкільної освіти в Україні тісно пов'язаний з історичним, соціальним, економічним, політичним та культурним розвитком країни в цілому.

Офіційним роком народження позашкільної освіти вважається 1918 рік, коли за сприяння очільниці Департаменту дошкільної та позашкільної освіти Софії Русової створюються перші центри позашкільної творчої

діяльності школярів: клуби, дитячі майданчики, комуни, майстерні, секції різноманітні за змістом роботи. Ці організації стали прототипом сучасних закладів позашкільної освіти [1].

Станом на 1 січня 1922 року в Україні налічувалося 163 клуби, які були на державному утриманні. Зміст масової роботи розподілявся на 4 основні цикли: громадсько-політична діяльність, науково-технічна діяльність, виховання матеріалістичного світогляду, підвищення культурного рівня.

Важливим етапом розвитку позашкільної освіти можна вважати прийняття 22 листопада 1922 року Кодексу законів про народну освіту в УРСР, де позашкільна освіта зайняла важливе місце. З середини 20-х років у відповідь на потреби держави у кадрах для промисловості та сільського господарства починають створюватися профільні заклади, які проводили позашкільну виховну роботу в одному визначеному напрямі [5].

У 30-х роках ХХ ст. в Україні масово створюються заклади позашкільної освіти нового типу – палаци піонерів та жовтенят, аналогів яких не було в жодній країні світу. Це були комплексні заклади, які ставали головними методичними центрами позашкільної роботи. До кінця 80-х років ХХ ст. в Україні діяло понад 3 тисячі закладів позашкільної освіти, а позашкільною освітою було охоплено більше як 2,9 млн. учнів [1].

Всі заклади позашкільної освіти в Україні постраждали під час Другої світової війни. Зміст, форми і методи роботи позашкільних закладів, вимоги до них, висунуті у післявоєнний час, здебільшого визначалися перспективами розвитку школи, вимогами тодішнього суспільства до майбутнього покоління.

Широкого розмаху набуває діяльність закладів позашкільної освіти у 1960-ті роки, коли вперше був проведений їх післявоєнний огляд. В УРСР працювала широка мережа закладів позашкільної освіти різних типів, найважливішими принципами роботи яких були ідейна спрямованість, зв'язок із суспільним життям, розвиток ініціативи і творчості вихованців, забезпечення можливості участі кожного учня в різних видах діяльності, що відповідала його інтересам і віку [5].

Починаючи з 90-х років ХХ ст. в результаті припинення роботи піонерської та комсомольської організацій, роль та значення позашкільної освіти в житті підростаючого покоління знижується, зменшується мережа закладів позашкільної освіти, відбувається процес вилучення будівель позашкільних установ [1].

Незважаючи на це, проголошення незалежності України у 1991 р., а також прийнятий у цьому ж році Закон України «Про освіту» закріплює терміни «позашкільна освіта», «позашкільні заклади освіти» та включає позашкільну освіту до складової системи освіти, її структури, що стає початком створення системи законодавства і державної політики у сфері позашкільної освіти.

Конституційне право на здобуття позашкільної освіти закріплено в Основному Законі України. Так, стаття 53 Конституції України гарантує доступність та розвиток позашкільної освіти, а в статті 54 закріплено право громадян на свободу художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності тощо [6].

Спеціальний закон, який визначає державну політику у сфері позашкільної освіти є Закон України «Про позашкільну освіту» (далі — Закон). Прийнятий 22 червня 2000 року за № 1841-III (зі змінами та доповненнями) Закон визначає правові, соціально-економічні, організаційні, освітні та виховні засади позашкільної освіти. До основних законодавчих актів, що регламентують діяльність з питань позашкільної освіти належить також Положення про позашкільний навчальний заклад, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 06 травня 2001 року за № 433 (зі змінами та доповненнями).

Крім цього, державну політику у сфері позашкільної освіти та напрями її розвитку визначено також у міжнародних та національних документах:

- Конвенція ООН про права дитини (1989),
- Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей (1990),
- Загальна декларація прав людини (1948),
- Закон України «Про охорону дитинства» (2001),
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997),
- Національна доктрина розвитку освіти (2002).

Організація освітнього процесу з позашкільної освіти, здійснюється відповідно до освітньої програми, на основі якої заклад позашкільної освіти складає та затверджує річний та навчальний плани.

Сьогодні існує тенденція до створення комплексних закладів позашкільної освіти. Найчастіше цей процес відбувається шляхом приєднання до них профільних закладів, а в умовах децентралізації переважна їх більшість концентрується на територіях об'єднаних територіальних громад.

Забезпечення права дітей на здобуття позашкільної освіти в Україні здійснює 1389 закладів позашкільної освіти (1382 заклади у 2018/2019 н.р., 1379 — у 2017/2018 н.р., 1374 — у 2016/2017 н.р.) [3]. Збільшення кількості закладів позашкільної освіти свідчить про те, що потреба в позашкільній освіті серед підростаючого покоління зростає, адже освіта, здобута за межами закладу загальної середньої освіти, виховує та розвиває людину, а також має великий вплив на її професійне самовизначення.

Список використаних джерел

1. До 100-річчя позашкільної освіти в Україні: інформаційний матеріал. *Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді Міністерства освіти і науки України*. 2018. URL: <https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2014/09/100info.pdf> (дата звернення: 05.10.2020).
2. Мелентьев О. Б. Теорія та методика позашкільної освіти. *Навчальний посібник*. 2013. 182 с.
3. Освіта в Україні: базові індикатори. *Міністерство освіти і науки України*: веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua>. (дата звернення: 05.10.2020)
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 05.10.2020).
5. Сорока Т. П. Позашкільна освіта: ретроспективи та виклики сьогодення. *Загальна педагогіка та історія педагогіки. Наукові записки. Серія: педагогіка*. 2016. № 1. С. 31-37.
6. *Стратегія розвитку позашкільної освіти*. За ред. О. В. Биковської. 2018. 96 с.

Міщук Діана

*(студентка другого освітнього рівня II курсу,
спеціальність «Освітні, педагогічні науки»,
педагогічний факультет).*

(Наук. керівн. – д. іст. н., професор Савчук Б.П.)

Педагогічні умови патріотичного виховання майбутніх викладачів у ЗВО

Актуальність дослідження проблеми патріотичного виховання майбутніх викладачів у закладах вищої освіти (ЗВО) України визначається сучасним суспільно-політичним становищем держави, перетвореннями в системі національної освіти, переоцінкою цінностей у свідомості молоді й усього суспільства, іншими чинниками. У «Стратегії національно-патріотичного виховання», затвердженої Указом Президента України від 18 травня 2019 р., зазначається, що за сучасних умов патріотичне виховання стає одним із пріоритетних напрямів діяльності держави й усього суспільства щодо розвитку національної свідомості громадян на основі суспільно-державних цінностей, постулатів самобутності, волі, соборності і гідності української нації та формування поваги до Конституції і законів України, розвитку соціальної активності й

громадянської відповідальності, сповідування європейських цінностей та готовності до виконання обов'язку із захисту незалежності і територіальної цілісності України [7].

Мета статті: визначення і характеристика педагогічних умов, реалізація яких сприятиме підвищенню рівня патріотичного виховання майбутніх викладачів у ЗВО України.

Для обґрунтування педагогічних умов формування патріотичної вихованості майбутніх викладачів слід уточнити сутність розуміння цього поняття. В науковій літературі педагогічні умови здебільшого трактуються як «структурна оболонка» педагогічних моделей і технологій, завдяки яким реалізуються компоненти освітніх (педагогічних) систем [1-3; 5-6].

Термін «педагогічна умова» дослідники також розуміють як певну обставину, що сприяє формуванню педагогічних систем та розвитку особистості; як чинники, що впливають на процес досягнення мети; як сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і засобів здійснення педагогічного процесу, що забезпечує досягнення мети; як взаємопов'язану сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, що забезпечує результативність освітнього процесу і відповідність психолого-педагогічним критеріям оптимальності [1-3; 5-6].

При цьому педагогічні умови поділяються на зовнішні (відносини викладача і студента; місце навчання, приміщення, клімат тощо) та внутрішні (індивідуальні властивості студентів – властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо).

Отже, спільною рисою всіх означень цього поняття є спрямованість умов на вдосконалення взаємодії учасників педагогічного процесу при розв'язанні конкретних дидактичних завдань. Це дозволяє визначити педагогічні умови як сукупність чинників, які забезпечують організацію, регулювання та взаємодію об'єктів і явищ педагогічного процесу для досягнення висунених цілей. Педагогічні умови формування патріотичної вихованості майбутніх викладачів ЗВО трактуємо як сукупність чинників, які ефективно впливають на формування та розвиток патріотизму, що є важливою складовою їхньої професійної компетентності.

Реалізація цих педагогічних умов забезпечує організаційний і психолого-педагогічний супровід професійної підготовки майбутніх викладачів. Виходячи з цього, було визначено педагогічні умови, які, за нашою думкою, дозволять ефективно здійснювати формування патріотичної вихованості майбутніх учителів в освітньому середовищі педагогічного університету. Це: 1) використання виховного потенціалу

навчальних предметів з метою патріотичного виховання; 2) залучення студентської молоді до участі в соціально-значущих проєктах патріотичного виховання; 3) використання інноваційних методів і форм залучення майбутніх фахівців до вивчення національно-культурної спадщини українського народу. Розглянемо їх більш детально.

Педагогічна умова 1. *Використання виховного потенціалу навчальних предметів з метою патріотичного виховання студентів.* Її вибір зумовлений тим, що патріотичне виховання здійснюється передусім у процесі навчально-пізнавальної діяльності шляхом внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів. Для формування патріотичної вихованості студентів навчально-виховний процес педагогічного університету має бути насичений різними аспектами, пак змістом, патріотичного виховання.

Особлива роль у цьому належить предметам соціально-гуманітарного і психолого-педагогічного циклів: «Історія України», «Історія української культури», «Філософія», «Українська мова», «Українська література», «Культурологія», «Правознавство», «Психологія і педагогіка» та ін. Зокрема, дисципліна «Психологія і педагогіка» дозволяє здобувачам майбутнім фахівця пізнати історію педагогічної думки та психологічні особливості українського та інших народів, виявити традиції у філософії патріотизму і те цінне, що дозволяє формувати свідомість громадянина та патріота.

Організація процесу навчання з урахуванням цілей і завдань патріотичного виховання вимагає оптимізації змісту навчальних програм. у Наказі Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 р. зазначається, що для створення умов та підтримки інтелектуального, духовного потенціалу нашої нації необхідно модернізувати систему викладання української мови. Для цього у навчально-виховній діяльності слід дотримуватися єдиного мовного режиму; формувати самобутній україномовний простір; виховувати відповідальне ставлення до рідної мови та її свідомого використання; сприяти вияву українського менталітету і самоідентифікації; плекати розвиток емоційно-естетичної сфери на основі української мови тощо [4].

Мовна культура людини – це дзеркало її духовної культури, це особистість із високими інтелектуальними і моральними якостями. Вона формуватиметься тоді, коли базова освіта рідною мовою посідає чільне місце в системі навчання й виховання.

Важливу роль у патріотичному вихованні студентів також виконує філософія, в якій патріотизм розглядається як універсальна цінність

особистості. Базові положення теорії пізнання є важливою методологічною складовою розвитку патріотичних почуттів. Формування світогляду майбутніх викладачів передбачає синтез знань, отриманих у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін. Таким чином, у їхній свідомості кристалізують морально-патріотичні цінності [3; 6].

У формуванні патріотизму студентства важко переоцінити значення таких навчальних дисциплін, як «Історія України», «Історія української культури». Вони знайомлять з минулим нашої держави та її видатними культурними діячами, які зробили вагомий внесок у розвиток національної науки, культури та мистецтва. Героїчна боротьба українського народу за волю і незалежність виховує почуття національної гордості за минуле країни. В процесі вивчення історії України формуються патріотизм та духовно-гуманістичні цінності [1-3; 6]. Цьому сприяють такі заходи, як відвідини місць історичних подій; вивчення літератури та зібрання документів із історії Прикарпаття; організація фотовиставок пам'ятних місць рідного краю тощо.

Чимале значення у формуванні національної самосвідомості мають дисципліни, що стосуються таких галузей знань як етика та естетика. Ще видатний філософ Г. Сковорода відзначав, що справжнім патріотом є той, хто самовдосконалюється власною працею і вчинками, хто любить і шанує свій народ. Під час викладання цих дисциплін у студентів виробляється духовно-естетичне сприйняття навколишнього світу [1, с. 23].

Друга педагогічна умова передбачає *залучення студентів до участі в соціально-значущих проектах патріотичного спрямування.*

Проектна технологія (від лат. *projectus* – «кинутий вперед», «той, що видається наперед») – це обмежена у часі, цілеспрямована зміна певної системи з визначеними вимогами до її нової якості. Вона синтезує риси наукового дослідження (аналіз, прогнозування, моделювання, конструювання) та управлінські функції (цілепокладання, планування, мотивація, контроль), однак не зводиться до цих процесів і явищ [5].

Окремо відзначимо такий вид проектної діяльності, як соціальні проекти, що є інноваційними продуктами, спрямованими на розв'язання певних завдань та виявлення соціальних чинників на основі застосування нових технологій і модерних форм молодіжної діяльності [5]. Вони включають проблеми соціального передбачення, прогнозування, планування, конструювання та моделювання. Соціально значущий проект має самоцінне значення, адже моделює соціальні явища, виробляє дискусійні навички, розширює кругозір у вирішенні молодіжних проблем тощо.

Суб'єктами проектної діяльності виступають викладачі і студенти, що будують відносини на засадах педагогічної співпраці, співтворчості і співуправління. Це відповідає виховуючому середовищу ЗВО, яке складається з таких взаємозв'язаних компонентів, як культурне середовище вишу, медійне середовище, здоров'язберігаюче середовище, матеріально-технічна база. Координацію цих структурних підрозділів з виховання студентів забезпечує «виховна вертикаль» у вигляді проректора з виховної (навчально-виховної) роботи, ради з виховної роботи, деканату, куратора, студентської групи. Усі ці компоненти взаємопов'язані в інноваційному режимі розвитку, що передбачає їхнє постійне оновлення і вдосконалення.

Третя педагогічна умова – *використання інноваційних методів і форм залучення майбутніх фахівців до вивчення національно-культурної спадщини українського народу* має свої особливості реалізації.

Ефективність патріотичної вихованості майбутніх викладачів у середовищі педагогічного університету залежить від характеру виховного процесу та методів і форм його організації. Пріоритетна роль у цьому процесі належить активним методам, що передбачають демократичну взаємодію та спрямовані на самостійний пошук істини і формування самокритичності, творчості, ініціативності. Серед них відзначимо ситуаційно-рольові та імітаційні ігри, інтелектуальні аукціони, соціально-психологічні тренінги, методи «проблемної ситуації», «ситуації успіху», «аналізу конфліктів», «демократичного діалогу», «метод трибун», «метод колективних творчих справ», а також інформаційні технології тощо [1-2].

У виховній діяльності з патріотичного виховання молоді слід використовувати широкий спектр методів навчання і виховання. Теорія і практика показали, що ефективними серед них є: методи безпосередньої і опосередкованої вербальної дії у вигляді диспутів, дискусій, «круглих столів», бесід, зустрічей і т. ін. Серед форм безпосередньої виховної дії, які передбачають процес спілкування вихователя і здобувача освіти відзначимо такі, як: індивідуальна бесіда; емпірично-наочна інформаційна дія, що справляє істотний вплив на свідомість і поведінку студента; особистий приклад. Методи опосередкованої взаємодії реалізуються для формування у студентів когнітивного, мотиваційного та діяльнісного компонентів. Вони передбачають вироблення вмінь і навичок аналізу, постановки запитань, пошуку власних відповідей на складні виклики сучасності, критичного мислення тощо. Методи активізуючої соціально-педагогічної взаємодії спонукають і стимулюють участь у громадському

житті, сприяють формуванню вмінь і навичок адаптації до різних суспільних відносин [1-6].

Важливими формами і засобами виховання патріотичної активності майбутнього викладача в педагогічному університеті є такі, як традиції вишу, факультету, групи (свята, фестивалі, зустрічі, презентації, змагання тощо); науково-дослідницька діяльність студентів; педагогічна (професійна) практика; студентське самоврядування; культурно-масова діяльність; спортивно-оздоровча робота. В останні роки в організації діяльності в цьому напрямі зростає популярність групових форм і засобів роботи: усні журнали, виставки, бесіди, майстер-класи, творчі об'єднання, збірні команди з організації певних атракцій та ін. Вони спрямовані на створення умов для самореалізації студентів у різних видах діяльності при індивідуальному підході до кожного [1-6].

За сучасних умов зросли роль і значення таких засобів і чинників патріотичного виховання молоді, як феномени Майдану і Небесної сотні. Вони позиціонуються у проектних формах, які відображають відстоювання національних інтересів, права людини та її гідність; героїчні вчинки українських військовослужбовців, учасників АТО, волонтерів. Це сприяє формуванню позитивного ставлення до оборони країни та службі Збройних Силах України, виробленню активної громадянської позиції, що має виключно важливе значення для сучасного розвитку і зміцнення української державності.

Отже, вважаємо, що визначені та обґрунтовані педагогічні умови мають достатній активізуючий потенціал для формування патріотичної вихованості майбутніх викладачів, що повинна проводитися комплексно, в єдності всіх його компонентів. Означені умови мають стати тлом та чинниками і засобами відродження національної культури та стимулами пробудження таких моральних якостей, як совість, людяність, почуття власної і національної гідності.

Список використаних джерел

1. Дубина М., Руденко Ю. Виховання учнів і студентів Українського патріотизму. Київ: ТОВ «Експрес-Поліграф», 2010. 400 с.
2. Жаровська О.П. Національна свідомість як складова патріотичного виховання студентів педагогічних університетів. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць*. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. Вип. 18. С. 233-242.
3. Захарченко Р.О. та ін. Теоретичні засади виховання національної самосвідомості: *навч. посіб.* Київ: Ін-т змісту і методів навчання, 1998. 150 с.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4068>.

5. Коркішко О. Використання педагогічних технологій патріотичного виховання в позаурочній роботі сучасної школи. *Рідна школа*. 2005. № 6. С. 48–50.

6. Манько, В.М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Соціалізація особистості: зб. наук. пр. національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова*. Київ : Логос, 2000. Вип. 2. С. 153–161.

7. Указ Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання на 2020–2025 роки». *URL: zakon.rada.gov.ua › 2019*.